Σαμοθράκη

Ἅγιοι

Θεοφάνης

...Ἐνταῦθα διήγαγε βίον ἄθλιον ὁ Θεοφάνης ἐπὶ δύο κατὰ συνέχειαν ἔτη, μεθ' ἃ ἐξορίζεται, ὡς ἀμετάπειστος, εἰς τὴν νῆσον Σαμοθράκην (17 Φεβρουαρίου 818 Μ.Χ.) ἔνθα ζήσας εἴκοσι καὶ τρεῖς μόνον ἡμέρας ἀποθνῄσκει (12 Μαρτίου τῷ α. ε.)(1), τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἔθηκαν οἱ περὶ αὐτὸν ἐντὸς ξυλίνης θήκης (λάρνακος) καὶ τὰς προσηκούσας ὕμνους αὐτῷ, πολλῶν θαυμάτων γινόμενον πάροχον.

Τρύφ. Εὐαγγελίδου Οἱ Βίοι τῶν Ἁγίων. Ἀθῆναι (Γ. Φέξη) 1895 σ. 234-σ. 237

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀποθνῄσκει (820) Λέων ὁ Ἀρμένιος καὶ τότε θαρρήσαντες οἱ τοῦ θαυμαστοῦ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

---

(1) Οὐχὶ ὀρθῶς ὁ Ἀθανάσιος Παπαδόπουλος Κεραμεὺς ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ: Σχεδίασμα περὶ τῶν λειτουργικῶν μηναίων, ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς Τόμ. Α΄, τεῦχος Β΄. Πετρούπολις 1894 σελ. 342 λέγει, ὅτι ὁ Θεοφάνης ἦτο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ ~~πατρια~~ πατριάρχου Μεθοδίου (842-846) καὶ Θεοδώρας συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου (829-842) ἀφ' οὗ εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Θεοφάνης ἀπέθανε τῇ 12 Μαρτίου 818 ἐν Σαμοθράκῃ. Τὴν αὐτὴν γνώμην φαίνεται ἀσπαζόμενος καὶ ὁ W. Regel, Analecta Byzantino-Russica σελ. 31-32.

Θεοφάνους φοιτηταὶ οἱ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Σιγριανῆς μονάζοντες λέμβῳ τῇ νήσῳ Σαμοθράκῃ προσορμίζονται καὶ τὸ σῶμα ἐκείνου μετὰ τῆς λάρνακος ἐπανάγουσιν εἰς τόπον τινὰ σημείοις (1) ~~ἀπέχοντα~~ τῆς Μονῆς δύο καὶ δέκα, ὄνομα τῷ ~~#~~ τόπῳ φασὶν Ἵερμα...(2).

---

(1) Σημεῖα ~~ἐνταῦθα~~ ἐνταῦθα ἐννοοῦνται τὰ λατινιστὶ μίλια λεγόμενα, ὥστε ἡ Ἵερμα ἀπεῖχε τῆς Σιγριανῆς 12 μίλια ὡς παρατηρεῖ ἐν τοῖς ἄλλοις ὁ W. Ramsay ἐν τῇ Historical Geography of Asia Minor. London 1890 σελ. 162. Λανθάνεται ὅμως ὁ Ramsay λέγων, ὅτι ἡ Σιγριανὴ κεῖται μεταξὺ Παρίου καὶ Βάρεως πόλεων κειμένων μεταξὺ τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς ἐφ' Ἑλλησπόντου Λαμψάκου, ἐν ᾧ κεῖται μεταξὺ Κυζίκου καὶ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους τῆς Σιγριανῆς (Καρὰ Δάγ).

(2) Ἵερμα, Ἱερά ἢ Ἱρία ἐκαλοῦντο καὶ ἀνάκτορα βυζαντινὰ ἄντικρυ τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας κείμενα, κτισθέντα ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ὡς ἐαρινὴ κατοικία.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Οὐδαμῶς λοιπόν ἀληθεύουσι τά τῷ Μυ- σ. 236
σταΐδῃ, πεισθέντι τοῖς τοῦ Σαμοθρᾳκος ἰατροῦ
Φαρδῆ λόγοις, γεγραμμένα, ἀμφότεροι δέ ἐπλα-
νήθησαν πλάνην μεγάλην ἀναζητήσαντες τήν
Σιγριανήν, ὁ μέν ἐν Σαμοθράκῃ ὁ δέ ἐν Μηδείᾳ
τῇ πρός Α. τῆς Ἀσσυρίας καί Καρδουχίας, ἐν
Μηδείᾳ τῇ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἤ ἐν τῇ νήσῳ
Λέσβῳ (Σίγριον ἀκρωτήριον). Εἰς τήν ἀπάτην
ταύτην ἐνέπεσαν πάντες, ὅσοι ἠκολούθησαν
ταῖς γνώμαις τοῦ Συναξαριστοῦ καί τῶν
ἐκδοτῶν αὐτοῦ· ἐάν τυχόν ἐξήταζον ὑπ'
ὄψει τήν ἀρχαίαν βιογραφίαν τοῦ Θεοφάνους
τήν προτεταγμένην τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ἤ
τήν Χρονογραφίαν τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολί-
του ἤ τόν Σουΐδαν δέν ἤθελον περιπέσει
εἰς τά ἀνωτέρω ἀτοπήματα· καί ὁ μέν Φαρ-
δῆς ἔγραψεν: «Ἐκ πολλῶν τεκμηρίων κατα-
φαίνεται, ὅτι κατά τήν ἐποχήν Λέοντος τοῦ
Ἀρμενίου κατῳκεῖτο ἤδη ἡ νῦν Παλαιόπολις,
ὅπου βεβαίως μετηνέχθη ὁ Ὅσιος καί ὅπου
ἀπέθανεν, ὡς τελευτήσας τόν βίον εἴκοσι τρεῖς
ἡμέρας μετά τήν ἐκεῖσε ἄφιξίν του.
Τρεῖς τοποθεσίαι τῆς Σαμοθράκης διετήρησαν
μέχρι τῆς σήμερον ὀνόματα πολλήν σχέσιν
ἔχοντα πρός τήν θέσιν τοῦ τάφου τοῦ

Ὁσίου Θεοφάνους.

Πρώτη εἶναι τό Χωράφι, ἐντός τῶν τειχῶν τῆς Παλαιοπόλεως κείμενον, δευτέρα τά Μεγάλα Καμπιά, ἡμίωρον ἀπό τῆς Παλαιοπόλεως ἀπέχοντα, καί τρίτη πεδιάς τοῦ Μεγαλᾶ εἰς τετράωρον περίπου ἀπόστασιν ἀπό τῆς Παλαιοπόλεως καί πρός Βορρᾶν τῆς νήσου κειμένη.

Χωρίς νά βασίζωμαι ἐπί τῶν θετικῶν ἀποδείξεων, πάντοτε ὑπέθεσα, ὅτι μία ἐκ τῶν εἰρημένων τριῶν θέσεων θά ἦναι ὁ μέγας ἀγρός ἐν τῷ ὁποίῳ κεῖται ὁ Ἅγιος Θεοφάνης. Οὕτω δ' ὑποθέτω ὅτι καί τό ἑξῆς τεμάχιον ἐπιγραφῆς, εὑρεθείσης εἰς τά πέριξ τῆς πεδιάδος τοῦ Μεγαλᾶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Στριβελοῦ ἀνήκει εἰς πλάκα, ἥτις ἐχρη-
16.237 σίμευσεν ὡς ἐπιτύμβιος ἐπί τοῦ τάφου τοῦ Ὁσίου τούτου. Καθόσον δ' εἶναι δυνατόν νά εἰκάσωμεν ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων, ἡ ἐπιγραφή αὕτη, κεχαραγμένη ἐπί μαρμάρου ὑψ. 0,20 πλάτους 0,15 καί πάχους 0,03, ἀνήκει εἰς τήν ἰδίαν ταύτην ἐποχήν, ἥτις ἐκ περισσοῦ φέρει καί σημεῖα τονισμοῦ καί πνευματισμοῦ, καί ἔχει ὡς ἕπεται:

1 . . . . . .
2 ΨΥΧΡΟC ΟΙΜΩ

3 Υ' ΕΚΓΗ' ΡΑΟC ΑΘΛΙ
4 ΚΑ ΙCΑΠΡΙ ΑΟΠΡ
5 ΟΙΚΙC Ο
6 ...

1 ....
2 ... ~~ψυχρ ΨΥ~~ ψυχρὸς οἶμο[ς ⟨ζητ. ὄγκος;⟩ (Θ)
3 ... ν ἐκ γήρασς ἄθλ[ιος ...
4 ... καὶ σαπρία ὁ πρ[εσβύτης
5 ... οικισο .....
6 ... .

Πολλὰ συμπεράσματα δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τοῦ τεμαχίου τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, ὡς λίαν μικρᾶς καὶ πανταχόθεν ἐλλιποῦς. Αἱ φράσεις ὅμως: ψυχρὸς οἶμος, ἐκ γήρασς ἄθλιος καὶ σαπρία ὁ πρεσβύτης, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς περιπετείας τοῦ βίου τοῦ γέροντος Ὁσίου Θεοφάνου, ἐπιτρέπουσιν ἵνα μέχρι τινὸς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν ἐπιτύμβιον πλάκα τοῦ Ὁσίου τούτου, τοῦ ὁποίου ὁ τάφος, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ ζητηθῇ εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Συριβέρου ἤτοι εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μεγάλα.»

Ὁ δὲ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας Βασίλειος Μυστακίδης ἀνακεφαλαιῶν τὸ ἄρθρον του λέγει, ὅτι ἡ Σιγριανὴ κεῖται ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ἀκρωτηρίῳ τῆς Λέσβου (1)

~~ποιησάμενοι~~

Μακρὰν περιοδείαν ἄλλοτε (Θέρος τοῦ 1892) ποιησάμενοι ἀνὰ τὴν Βιθυνίαν καὶ Φρυγίαν χάριν ἀρχαιολογικῶν καὶ τοπογραφικῶν μελετῶν, ὧν τινὰς ἐπιγραφὰς ἐδημοσιεύσαμεν ἤδη ἐπεσκέφθημεν καὶ τὴν περιλάλητον κατὰ τὸν Μεσαίωνα Μονὴν τῆς Σιγριανῆς ἢ τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ προσεπιλεγομένην, τὴν κειμένην μὲν ἀντικρὺ τῆς ἐν Προποντίδι ~~Βεσβ~~ Βεσβίκου νήσου (Καλονύμου νῦν) οὐ μακρὰν δὲ τῶν συνεκβολῶν τοῦ

---

(1) Οἱ μοναχοὶ τοῦ ὑψηλοῦ ἐν Λέσβῳ Μοναστηρίου τοῦ τιμωμένου ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ Εὐαγγελιστοῦ ἀναφέρουσιν, ὅτι ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ ἤκμασεν ὁ Θεοφάνης ὁ ὁμολογητής, ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς τῆς Σιγριανῆς ἢ τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ, στηριζόμενοι πρῶτον ὅτι ἐν τῇ ἑαυτῶν Μονῇ ὑπάρχει κελλίον τι, ἐν ᾧ ἐάν τις ἐνδιαιτᾶται, ὑποφέρει ἐκ ποδαλγίας (ὁ Θεοφάνης ὑπέφερε ἐκ τῶν νεφρῶν καὶ ἐκ λιθιάσεως) καὶ δεύτερον ὅτι οὐ μακρὰν αὐτῆς κεῖται ἡ κωμόπολις καὶ τὸ μέγα ἀκρωτήριον Σιγρί, ἀλλ' ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Ἀθανάσιος Παπαδ. Κεραμεὺς ἐν τῇ Μαυρογορδατείῳ Βιβλιοθήκῃ. Κωνσ/πολις 1885 Τόμ. Α' σελ. ιδ', ἡ παράδοσις αὕτη τῶν Λεσβίων μοναχῶν οὐδεμιᾶς ἔχεται ὑποστάσεως καὶ τελευτᾷ ἐπιλέγων ὅτι ἀλλαχοῦ ζητητέον τὴν Μονὴν τῆς Σιγριανῆς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ρυνδάκου ποταμοῦ, παρά τῷ Χριστιανικῷ χωρίῳ Κουρσουλή.

Περί τῆς μεγάλης ὄντως ταύτης Μονῆς ἄλλοι ἄλλως ἔγραψαν ἐπί μαρτυριῶν, τά μέρη ταῦτα μή ἐπισκεψάμενοι, βασισθέντες καί ὡς ἐκ τούτου οὐχί τήν ἀλήθειαν εἰπόντες· ἐπίσης δέ καί τά ἐν τῷ Συναξαριστῇ καί τά ὑπό τῶν ἐκδοτῶν αὐτοῦ προσημειωθέντα πρός τοπογραφικήν κατάληψιν τοῦ κειμένου οὐχί ὀρθῶς ἔχουσι. Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, προσπαθήσωμεν νά περιγράψωμεν ὅσον ἔνεστι σαφῶς καί βραχυλογικῶς τήν πλουσίαν ἄλλοτε εἰς ἔργα τέχνης Βυζαντινήν μονήν τῆς Σιγριανῆς ἢ τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ, τήν τοπογραφίαν αὐτῆς ὁρίζοντες πρῶτοι ἡμεῖς, ὡς μικράν συμβολήν εἰς τήν Ἱστορίαν τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀρχαίων Μονῶν περί ὧν ἱκανά ἐγράψαμεν ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένῳ Ἐκκλησιαστικῷ Περιοδικῷ «Σωτήρ», ἀφορμήν πρός τοῦτο λαβόντες ἐκ τοῦ ἐσχάτως (Ἀριθμός 37 τοῦ ἔτους 1894) ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδιδομένῃ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» δημοσιευθέντος ἄρθρου τοῦ ἐλλογίμου νέου διδάκτορος Βασιλείου Μυστακίδου ὑπό τόν τίτλον: «Ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου Θεοφάνους τῆς Σιγριανῆς ἐν Σαμοθράκῃ».

#Ἡμεῖς ἐπί τοῦ τόπου τά πράγματα

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μελετήσαντες καί ἐπί τῶν μαρτυριῶν τῶν τε ἀρχαίων καί πολλῶν ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρειδόμενοι ὁρίζομεν, σύν τῷ μητροπολίτῃ Κυζίκου Νικοδήμῳ (1), τήν τοποθεσίαν τῆς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ ἤ τῆς Σιγριανῆς οὐχί ἐν τῇ νήσῳ Σαμοθράκῃ ὡς θέλει ὁ Μυστακίδης καί ὁ Φαρδῆς ἀπατηθέντες ὑπό τοῦ Συναξαριστοῦ Ἁγ. Νικοδήμου, οὐδ' ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἐπί τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, ἐν τῇ Μυσίᾳ, παρά τό Χριστιανικόν χωρίον Κουρσουνλί ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν.

Ἀθῆναι (Ἀναγνωστοπούλου 7) 20/2 Ἀπρ. 1941

---

(1) Ἀκολουθία τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Αἰμιλιανοῦ Ἐπισκόπου Κυζίκου τοῦ ὁμολογητοῦ, Κωνσταντινούπολις. 1876 σελ. 15. Ὁ Κυζίκου συγχέει τόν Θεοφάνην τῆς Σιγριανῆς πρός τόν Θεοφάνην τόν Γραπτόν, τόν ἀδελφόν τοῦ Θεοδώρου Γραπτοῦ ἑορταζομένου τῇ 11 Ὀκτωβρίου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ